

Lathund till checklista

Tillsyn inom vattenskyddsområde - kemikalier

Inledning

Kemikalier är ett brett begrepp som omfattar många olika produkter med skilda egenskaper och risker för vattentäkten. I detta projekt har vi valt att dela upp kemikalier på flera olika checklistor. Oljor och brandfarliga vätskor som omfattas av Naturvårdsverkets och MSB:s föreskrifter hanteras i en egen checklista liksom bekämpningsmedel, gödsel respektive avfall. Denna checklista används för övriga kemikalier.

Vattenskyddsföreskrifter kan vara formulerade på skilda sätt med olika begrepp för att beskriva liknande regleringar. Det finns inte alltid tydliga definitioner av de begrepp som används och föreskrifterna kan därmed vara svåra att tolka. I vattenskyddsföreskrifter kan till exempel begreppen petroleumprodukter, bekämpningsmedel, vägsalt, brandfarlig vätska, handelsgödsel, organiska lösningsmedel, gifter, dammbindningsmedel, fenoler, industriella råvaror och tjärämnen användas för att beskriva kemikalier. Ibland anges också miljöfarliga ämnen såsom..., vilket innebär att du kan behöva tolka vilka ämnen som avses. Tänk på att föreskrifterna inte bara omfattar flytande kemikalier, om detta inte specificeras särskilt, utan även kemikalier i till exempel halvfast eller fast form såsom pulver, granulat och liknande.

Lagring, upplag, spridning, användning och annan hantering av kemikalierna kan regleras i vattenskyddsföreskrifterna. Reglerna kan vara olika för olika typer av kemikalier. Ibland regleras endast yrkesmässig hantering, men i andra fall framgår det inte om reglerna även gäller privat användning. Om begreppet hantering inte är definierat i vattenskyddsföreskrifterna kan du använda definitionen i 14 kap 2 § miljöbalken som vägledning.

Läsanvisning för lathunden och checklistan

Siffror och andra beteckningar i lathundens vänstra kolumn hänvisar till motsvarande avsnitt i checklistan. I vissa fall har kommentarer lämnats mer övergripande för hela rubriker i checklistan och inte specifikt för varje fråga. Den högra kolumnen hänvisar till var du kan läsa mer om vilka regler som gäller.

Följande förkortningar används i checklista och lathund

- KIFS = Kemikalieinspektionens föreskrifter
- MB = miljöbalken
- MSS = Miljösamverkan Skåne
- MVG = Miljösamverkan Västra Götaland
- TM = tillsynsmyndighet
- VSF = vattenskyddsföreskrifter
- VSO = vattenskyddsområde
- VU = verksamhetsutövare

1. Typ och mängd kemikalier

1.1	<p>Med kemikalier menar vi här kemiska produkter. De kan vara i både flytande och fast form.</p> <p>Undantag: Bekämpningsmedel, växtnäringsämnen och oljor/brandfarliga vätskor som omfattas av cisternföreskrifterna. För dessa används i första hand andra checklistor där även specialbestämmelserna framgår. Tänk dock på att vissa oljor inte omfattas av cisternföreskrifterna utan istället ska anges i denna checklista. Kemikalier som utgör avfall anges i checklistan för avfall.</p>	14 kap. 2 § MB
-----	---	----------------

Tabell för kemikalier

Typ	Du behöver inte ange produktnamnet för varje kemisk produkt för sig utan gruppera dem i produkttyp. Ange vilken grupp kemikalier som finns, till exempel rengöringsmedel, skärvätskor, lösningsmedel eller kosmetiska produkter.	
Form	Ange i vilken form kemikalietyper förekommer. Om den finns i flera olika former, till exempel rengöringsmedel i både flytande och fast form, så beskriv den ungefärliga fördelningen i kolumnen för kommentarer.	
Särskilt farlig produkt	Markera om någon produkt inom kemikalietyper klassas som en särskilt farlig kemisk produkt. Om produkten överlåts eller används privat kan det krävas tillstånd från länsstyrelsen.	7-14 §§ förordning (2008:245) om kemiska produkter och biotekniska organismer 4 kap. 1-7 §§ KIFS 2017:7
Maximal lagrad mängd vid samma tillfälle	Riskerna ökar om stora mängder miljö- och hälsofarliga kemikalier lagras samtidigt. Om det är mycket farliga kemikalier (kan räcka med små mängder) eller stora mängder bör du även kontrollera så att verksamheten inte omfattas av seveso-bestämmelserna.	Lag (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor Förordning (2015:236) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor
Storlek på behållare	Riskerna ökar också om farliga kemikalier hanteras i stora behållare. Ange därför vilka typer av behållare som används och uppskatta antalet av varje för att få en bild av riskerna.	

2. Krav i vattenskyddsföreskrifter

2.1-2.5	<p>Kontrollera innan besöket om hantering av kemikalier regleras i VSF.</p> <p>Om det krävs tillstånd/anmälan/information så kontrollerar du också i förväg på kontoret om VU har sökt tillstånd eller gjort anmälan/informerat. Om förbud gäller enligt VSF kontrollerar du om VU fått dispens från förbudet. Om länsstyrelsen har tillsynsansvaret enligt VSF, kan du behöva kontakta dem för att få informationen.</p> <p>På plats gör du sen en bedömning av om verksamheten omfattas av reglerna. I så fall begär du under inspektionen att VU visar kopia på att denne har lämnat in anmälan/information alternativt fått tillstånd/dispens om du inte redan har hittat denna information på kontoret.</p> <p>Om VU bryter mot föreskrifterna behöver du förelägga om åtgärder och lämna in en åtalsanmälan om kommunen har tillsynen över VSF. Är det länsstyrelsen som har tillsynsansvaret meddelar du istället dem – se handläggargstödet för mer information om hur du går tillväga.</p> <p>Tänk på att vattenskyddsföreskrifterna även kan reglera annat än det som framgår av denna checklista. Var också observant på vilka begrepp som används i föreskrifterna och vad de innebär. Regleras till exempel all hantering, eller endast lagring, användning eller spridning? Är viss hantering undantagen, till exempel hantering för normalt hushållsbehov, genomfartstransport eller kemikalier i maskiner?</p> <p>Om vattenskyddsföreskrifterna specifikt reglerar bekämpningsmedel, växtnäringsämnen eller brandfarliga vätskor markerar du det på checklisten för det aktuella området istället för här.</p> <p>Om VU har tillstånd/dispens eller beslut med försiktighetsmått kontrollerar du om VU följer det.</p>	
2.6-2.8	<p>Här kan du fylla i om det är något annat som regleras i VSF och som berör kemikalier på samma sätt som för exemplen ovan.</p>	

3. Lagring av kemikalier

3.1-3.2	Kemikalier ska lagras på ett säkert sätt för att förhindra olägenheter för människors hälsa och för miljön.	2 kap. 3–6 §§ KIFS 2017:7
Storlek på invallning och lagringsutrymme	Enligt praxis bör flytande kemikalier lagras inom en invallning som rymmer den största behållarens volym plus tio procent av den totala lagringsvolymen. Kontrollera dock att inte strängare krav ställs i VSF. Invallningar och andra lagringsytor bör vara beständiga mot de kemikalier som lagras och hanteras där, se nedan.	
Ytmaterial	Tänk på att betong och asfalt inte är beständigt mot alla kemikalier, utan att vissa (exempelvis syror, baser, alkoholer, lösningsmedel och oljor) kan tränga in i och igenom materialet. VU bör kunna visa att beläggningen är tillräckligt effektiv. Om det inte är skäligt att byta ut hela ytan, finns det ytbeläggningar som är motståndskraftiga mot vissa kemikalier. Ytan kan i så fall först behöva rengöras grundligt och kanske slipas, blästras eller fräsas. Om ytan består av plattor är det viktigt att även fogarna är beständiga.	
Nederbörds-skydd	Invallning som står utomhus bör vara skyddad med tak eller liknande så att nederbörd inte kan samlas i den. Om regnvatten står kvar inom invallningen minskar invallningens lagringskapacitet. Det kan också medföra en onödig hantering av farligt avfall om ett utsläpp blandas med regnvatten. Om nederbörds-skydd saknas bör VU ha rutiner för att regelbundet kontrollera invallningen och tömma ut regnvattnet. Innan det töms ut måste VU säkerställa att det inte har förorenats av spill eller läckage av kemikalier (VU ska kunna visa hur denne gör det samt vilka rutiner denne har).	
Samlagring	För att förhindra olyckor och förebygga risker bör kemikalier som kan reagera med varandra (till exempel natriumhypoklorit och syra) inte förvaras i samma invallning.	

3.3-3.4	<p>VU bör känna till var dagvattenbrunnar och diken mynnar ut så att insatser snabbt kan sättas in för att stoppa och samla upp ett utsläpp av kemikalier så nära källan som möjligt.</p> <p>För att minska risken för att kemikalier sprids till omgivningen vid en olycka bör VU ha tillgång till utrustning för att täcka över eller stänga av dagvattenbrunnar eller valla in ett utsläpp så att det inte når dike eller vattendrag till exempel.</p> <p>Utrustningen bör vara lätt att komma åt och de som arbetar i verksamheten behöver veta hur den ska hanteras. Det är inte ovanligt att marken runt dagvattenbrunnar är ojäm och att gummi- eller plastmaterialet för mattor och tätningar torkat, så att utrustningen inte sluter tätt. Det kan därför vara en bra idé att testa utrustningen med vatten då och då för att se om det hindras från att rinna ut via brunnen.</p> <p>Ventiler för avstängning av dagvattenbrunnar bör vara tydligt märkta och lätta att komma åt när en olycka händer. Rinner det ut farliga ämnen så är det kanske inte tillåtet av arbetsmiljöskäl att ta sig ut på området och lägga på mattor eller stänga av brunnen.</p>	26 kap. 19 § MB 5-6 §§ förordning (1998:901) om verksamhetsutövers egenkontroll
3.5	<p>Det bör finnas utrustning och material i tillräcklig omfattning för att snabbt kunna ta omhand och samla upp ett spill eller ett utsläpp av kemikalier. Alla som arbetar i verksamheten bör känna till var utrustning och material finns och hur det används. Det får inte stå undanskynt eller blockerat av annat material. Ofta finns det i anslutning till utrymmet för lagring av kemikalier eller invid portarna till verksamheten.</p> <p>Det bör också finnas rutiner som säkerställer att utrustningen är hel och fungerar och att det alltid finns till exempel absorptionsmedel i tillräcklig mängd.</p> <p>Absorptionsmedel som har förorenats med oljor, drivmedel, lösningsmedel eller andra farliga kemikalier lämnas som farligt avfall.</p>	26 kap. 19 § MB 5-6 §§ förordning (1998:901) om verksamhetsutövers egenkontroll
3.6	<p>För att rätt åtgärder ska vidtas snabbt i händelse av en olycka bör det finnas tydliga instruktioner om vad som ska göras. Det bör också finnas telefonnummer till brandförsvaret, VA-bolaget, miljöförvaltningen och andra viktiga aktörer på instruktionen. Instruktionerna bör vara på svenska, men om det finns anställda i verksamheten som endast talar annat språk än svenska bör informationen även finnas på ett språk som de förstår.</p>	26 kap. 19 § MB 5-6 §§ förordning (1998:901) om verksamhetsutövers egenkontroll

4. Lastning och lossning av kemikalier

4.1-4.2	<p>Beroende på vilka typer, hur stora volymer, i vilken form och hur ofta kemikalier lastas och lossas kan olika krav vara relevanta och skäligen kräva för att minska riskerna för vattentäkten.</p> <p>För information om vad som menas med beständig yta – se punkt 3.1 och 3.2 ovan.</p>	<p>26 kap. 19 § MB</p> <p>5-6 §§ förordning (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll</p>
4.3-4.4	Se 3.3–3.4 ovan	
4.5	Se 3.5 ovan	
4.6	<p>VU behöver säkerställa att externa transportörer uppmärksammas på att de befinner sig inom ett särskilt skyddsvärt område och snabbt kan vidta rätt åtgärder. Ett sätt att göra detta är att sätta upp informationsskyltar vid lastnings- och lossningsplatserna. Observera att informationen kan behöva lämnas både på svenska och på de språk som kan förstås av chaufförerna.</p>	<p>26 kap. 19 § MB</p> <p>5-6 §§ förordning (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll</p>
4.7	Se 3.6 ovan	